

STÄLL MILJÖKRAV!

STÄLL MILJÖKRAV!

Samhället står inför stora utmaningar inom miljö- och klimatområdet. FN:s klimatpanel har visat att människans utsläpp av växthusgaser förändrar förutsättningarna för såväl oss människor som för den biologiska mångfalden. Vi måste vidta omfattande åtgärder för att förebygga och begränsa effekterna i miljön.

Den offentliga sektorns upphandling, som årligen uppgår till närmare 500 miljarder kronor, är ett kraftfullt verktyg i arbetet för att uppnå miljö- och klimatmålen. Många kommuner, landsting och regioner har antagit policies och mål för sina upphandlingar och genom att ställa miljökrav vid upphandling prioriteras varor och tjänster med hög miljöprestanda.

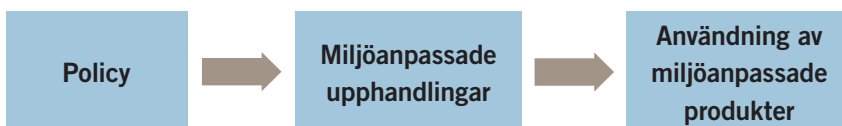
De nya upphandlingsdirektiven konkretiserar teori och den praktiska tillämpningen som bl.a. utvecklats av EG-domstolen. I förordet till direktiven står det hur de upphandlande myndigheterna kan bidra till att skydda miljön och främja hållbar utveckling.

Syftet med denna skrift är dels att ge konkreta exempel på miljökrav som kan ställas vid offentlig upphandling och dels att i korthet beskriva Miljöstyrningsrådets upphandlingsverktyg.

Utnyttja de möjligheter som finns att skydda miljön och främja en hållbar utveckling!

DET GÅR ATT STÄLLA MILJÖKRAV

För att lyckas med att miljöanpassa den offentliga upphandlingen måste det finnas ledningsbeslut om hur miljöhänsyn ska integreras i upphandlingsarbetet. Det skapar handlingsutrymme för tjänstemännen och visar på engagemang för allmänheten. Politiskt engagemang spelar en viktig roll för att aktiviteter som planeras verkligen genomförs och får de effekter som förväntas.

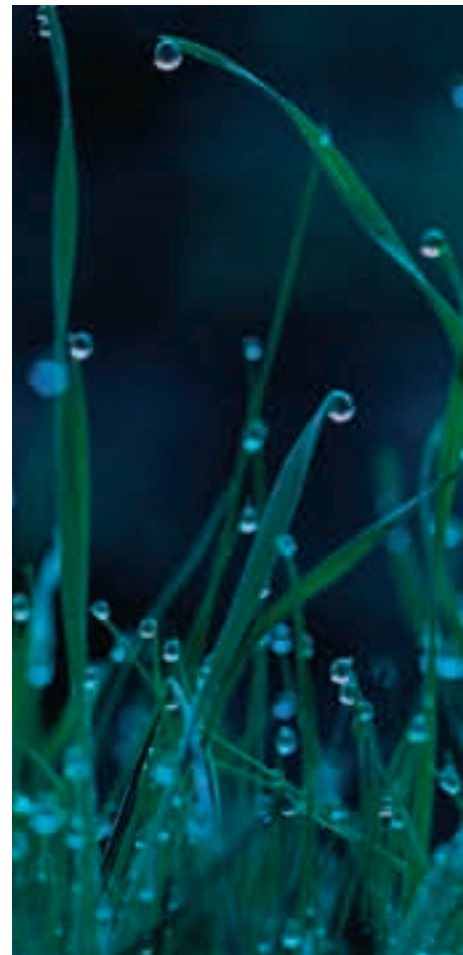
VAD SÄGER REGELVERKET?

Vilken typ av miljöhänsyn man kan ta vid upphandling beror till stor del på vilka mål och behov man har, hur marknaden ser ut och om det är en vara, en tjänst eller en byggtjänst som upphandlas. **Helt klart är att det i de allra flesta fall går att ställa miljökrav.**

Offentlig upphandling regleras inom EU av ett antal direktiv med det övergripande syftet att samordna offentlig upphandling mellan medlemsstaterna och åstadkomma konkurrens på lika villkor. Dessa direktiv införlivas i svensk lagstiftning genom lagen om offentlig upphandling (LOU) och lagen om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster (LUF) som gäller sedan den 1 januari 2008. I dessa lagar framgår det med ännu större tydlighet än tidigare att man kan ställa krav på såväl miljöanpassning som sociala hänsyn.

VIKTIGA PRINCIPER

- Proportionalitetsprincipen betyder att man inte får ställa mer långtgående krav än nödvändigt för att uppnå sitt syfte t.ex. att man inte enbart kan kräva miljömärkning som bevismedel eftersom även produkter som inte är miljömärkta kan leva upp till kriterierna.
- Likabehandlingsprincipen innebär bl.a. att man måste säkerställa att det går att kontrollera uppgifter som lämnas i ett anbud.
- Regeln om ömsesidigt erkännande innebär bl.a. att man är tvungen att godta likvärdiga bevismedel utfärdade av utländska behöriga organ, även om de inte följer nationella system/normer.

DÄRFÖR SKA DU STÄLLA MILJÖKRAV

Statliga myndigheter är tillsammans med kommuner och landsting stora upphandlare – och därmed stora inköpare. Den totala offentliga upphandlingen av varor, tjänster och entreprenader uppgår i Sverige till ca 500 miljarder kronor årligen. Offentliga organisationer kan bidra till att Sverige uppnår satta miljö- och klimatmål genom miljöanpassning av upphandlingen vilket dessutom kan leda till teknikutveckling, innovationer och därmed till svenska exportframgångar.

SÅ HÄR STÄLLER DU MILJÖKRAV

- Välj sådana varor eller tjänster som motsvarar den upphandlande myndighetens önskemål och behov. Ett behov kan vara att skydda miljön.
- Prioritera rätt – ställ miljökrav på de produktområden som har en stor miljöpåverkan och som upphandlas i stora volymer.
- Ta fram tekniska specifikationer som tar hänsyn till miljön. Det främjar en aktiv produktutveckling hos producenter och leverantörer.
- Ta hänsyn till leverantörens miljöanpassning av uppdraget vid upphandling av tjänster och byggentreprenader som innebär särskilda risker för miljön.
- Låt miljökriterier ingå i utvärderingen av vilka anbud som är de ekonomiskt mest fördelaktiga, såväl sådana faktorer som har en direkt ekonomisk fördel (t.ex. kostnaderna för underhåll, energiförbrukning och avfallshantering) som andra faktorer (t.ex. utsläpp, klimatpåverkan och hälso-skydd) som inte direkt går att kostnadsberäkna.
- Använd särskilda kontraktsvillkor för att ”fasa in leverantörer”. Kontraktsvillkor behöver inte vara uppfyllda förrän vid kontraktets start eller viss tid därefter och kan därmed innebära att fler anbudsgivare kan delta vid upphandling, och att de inte utestängs på grund av miljökraven.

Kom ihåg! Miljökraven måste vara tydligt specificerade, möjliga att utvärdera och kontrollera samt förenliga med övriga tekniska specifikationer kopplade till produkten.

VILKEN HJÄLP KAN DU FÅ?

MILJÖSTYRNINGSRÅDETS UPPHANDLINGSKRITERIER

Miljöstyrningsrådet utarbetar förslag till upphandlingskriterier för ett stort antal produkter (varor, tjänster och entreprenader) som är vanligt förekommande inom den offentliga upphandlingen samt andra vägledningar för upphandlare. Upphandlingskriterierna består av förslag till krav, kriterier och kontraktsvillkor (på olika nivåer) som kan användas vid upphandling tillsammans med bakgrundsinformation och förklarande motivtexter. De är framtagna i en omfattande kvalitetssäkringsprocess där intressenter från både offentlig och privat sektor har deltagit och syftar till att göra det enklare för upphandlare att ställa miljökrav. De kan också användas för att upplysa leverantörer/anbudsgivare om vilka miljökrav som kan förekomma i upphandling.

Läs mer om upphandlingskriterierna på Miljöstyrningsrådets hemsida: www.msr.se.

EXEMPEL PÅ MILJÖKRAV

Observera att nedanstående krav är exempel och att de ska anpassas till de specifika förutsättningar som gäller i varje enskild upphandling.

Kan man ställa krav på fordon?

Ja

Exempel:

- "Miljöfordon" skall uppfylla de krav som anges i Förordning (2004:1364) om myndigheters inköp och leasing av miljöbilar.
- Konventionella personbilar ska förbruka en viss mängd bensin eller diesel per 100 km.

Kan man ställa krav på livsmedel?

Ja

Exempel:

- Mjök och yoghurt ska vara ekologiskt producerad enligt förordning 2092/91/EEG om ekologisk produktion av jordbruksprodukter och uppgifter därom på jordbruksprodukter och livsmedel.
- Ägg ska komma från frigående höns inomhus.
- Grönsaker ska uppfylla kriterierna för GlobalGAP (internationell standard inom jordbruks- och trädgårdsproduktion för kvalitet, miljöhänsyn och livsmedelssäkerhet) eller motsvarande.

Kan man ställa krav på lokalproducerade livsmedel?

Nej

Krav på korta transportavstånd, att produkten ska vara "närodlat" eller "lokalproducerad" kan i vissa fall ha goda miljöeffekter, men att ställa det som krav är i regel diskriminerande och därmed inte tillåtet vid offentlig upphandling. Däremot kan bl.a. samordnade interna leveranser ge bättre förutsättningar för små leverantörer att lämna anbud.

Kan man ställa krav på förnybar elektricitet?

Ja

Exempel:

- Elen ska komma från förnybara energikällor enligt definition i artikel 2 direktiv 2001/77/EG om främjande av el producerad från förnybara energikällor på den inre marknaden för el.

Kan man ställa krav på IT-produkter?

Ja

Exempel:

- Produkten ska uppfylla energisparkraven enligt ENERGY STAR® (ett internationellt frivilligt märkningsprogram för energieffektivitet) gällande för personatorer, eller likvärdigt.
- Offererad produkt uppfyller kriteriet om maximal mängd kvicksilver (Hg) per lampa i bakgrundsbelysning till platta bildskärmar.

Kan man ställa krav på transporttjänster?

Ja

Exempel (kontraktsvillkor):

- Tunga fordon som används i uppdraget ska minst uppfylla Euro III (EU:s miljöklasssystem för emissioner av kolmonoxid (CO), kolväten (HC) och kväveoxider (NO_x). För dieseldrivna bilar regleras CO, NO_x, HC+NO_x samt partiklar (PM).
- Leverantören ska arbeta med bränslebesparing och förarna ska t.ex. utbildas i och tillämpa sparsam körning.

Kan man ställa krav på textilier?

Ja

Exempel:

- Produkten ska uppfylla kriterierna i Ökotex Standard 100 version 1-2005 eller senare (Öko-Tex är en internationell standard med s.k. humanekologiska krav avseende ett stort antal kemikalier i textilier).

Går det att ställa krav på ekologisk bomullsodling?

Ja

Det är möjligt att i offentlig upphandling efterfråga ett ekologiskt textilsortiment, såsom handdukar, t.ex. uttryckt som krav på ekologisk produktion baserad på internationella riktlinjer, IFOAM (International Federation of Organic Agricultural Movements), en internationell samarbetsorganisation för de ekologiska lantbruks- och kontrollorganisationerna som utvecklar grundläggande regelverk (IFOAM Basic Standards) som möjliggör internationell handel med ekologiska produkter).

Kan man ställa krav på pappersprodukter?

Ja

Exempel:

- Massa som ingår i pappersprodukten skall vara blekt utan klorgas, d.v.s. enligt ECF- eller TCF-metoden.

Kan man ställa krav på ingående ämnen i en vara?

Ja

Exempel:

- Undersökningshandskar ska innehålla mindre än eller lika med en viss mängd ftalater uttryckt i massa av materialet i produkten/handsken.

Kan man ställa krav på miljöledningsrutiner?

Ja, i vissa fall

Det kan vara motiverat att begära in uppgifter om de miljöskyddsåtgärder leverantören kommer att tillämpa när kontraktet utförs när det gäller byggentreprenader och tjänster och i det fall uppdraget innebär en särskild risk för miljön.

KONTROLL OCH UPPFÖLJNING AV STÄLLDA MILJÖKRAV

Redan när man bestämmer vad som ska upphandlas och vilka krav som ska ställas bör man också göra klart för sig på vilket sätt kraven ska kontrolleras och vilka resurser och vilken kompetens som behövs för att en effektiv uppföljning kan genomföras. Låt inte uppföljningen ske isolerat, utan gå igenom vilka verifikationer, certifieringar, rapporteringssystem och andra bevismedel som finns tillgängliga inom aktuell bransch redan under behovs- och marknadsanalysen och när förfrågningsunderlaget arbetas fram.

Uppföljning kan göras genom att begära in olika typer av verifikationer från anbudsgivaren eller av leverantören under kontraktperioden. En verifikation ska vara spårbar till de produkter som upphandlas, giltig för den aktuella upphandlingen och styrkt, d.v.s. tredjepartsgranskad, om det anses behövas. Andra metoder för kontroll och uppföljning är egenkontroll av leverantören, revision av oberoende part eller besök på plats hos leverantören.

CHECKLISTA FÖR MILJÖKRAV I UPPHANDLING

När du formulerar miljökrav, tänk på att de är:

- Tillräckligt omfattande och ändamålsenliga för att uppnå sitt syfte.
- Proportionerliga, förutsägbara och icke-diskriminerande.
- Möjliga att jämföra och utvärdera (gäller utvärderingskriterier).
- Möjliga att kontrollera och följa upp.
- Sådana att de kan stimulera en positiv, ur miljösynpunkt, teknisk utveckling.
- Tydligt formulerade så att alla tänkbara anbudsgivare, nationella som internationella, ges samma möjlighet att svara.
- Förenliga med andra krav eller tekniska specifikationer i förfrågningsunderlaget.

MILJÖSTYRNINGSRÅDET
VASAGATAN 15-17 111 20 STOCKHOLM TEL 08-700 66 90
INFO@MSR.SE WWW.MSR.SE

